

УДК 343.98

В. О. Гусева

**ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ
ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
ПОСЯГАНЬ НА ЖИТТЯ ПРАЦІВНИКА
ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ**

На підставі аналізу наукової літератури та практики органів досудового слідства розглянуто тактичні особливості проведення огляду місця події при розслідуванні посягань на життя працівника правоохоронного органу. Також

© Гусева В. О., 2018

проаналізовано зміст, завдання та значення огляду місця події, сформовано деякі тактичні прийоми з підготовки та проведення огляду місця події, визначено правила фіксації та вилучення об'єктів огляду. З огляду на вивчений матеріал, надано рекомендації, спрямовані на вдосконалення роботи з дослідження місця події із зазначеної категорії кримінальних проваджень.

Ключові слова: огляд місця події, початковий етап розслідування, посягання на життя працівника правоохоронного органу, тактичні особливості.

Постановка проблеми. Рівень розкриття вчиненого злочину здебільшого залежить від проведених первинних слідчих дій, серед яких найважливіше значення має огляд місця події, що є основним джерелом доказів на початковому етапі розслідування злочину. Вивчення обстановки місця події при розслідуванні посягань на життя працівника правоохоронного органу (ст. 348 КК України) [1] вимагає різнобічних зусиль слідчого, застосування різноманітних технічних засобів і тактичних прийомів виявлення, закріплення й вилучення слідів і речових доказів. Проте аналіз практики показує, що якість огляду місця події у справах зазначеної категорії найчастіше є низькою, що, своєю чергою, призводить до втрати цінної інформації, зниження ефективності огляду місця події а, отже, до труднощів у розкритті та розслідуванні кримінальних проваджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Криміналістична література містить значну кількість досліджень з проблематики огляду місця події. Зокрема, ці питання розглядали В. П. Колмаков [3, с. 108]; Р. С. Белкін [4, с. 150]; О. Я. Баєв [5, с. 75]; А. Н. Васильєв [6, с. 68]; А. А. Давидов [7, с. 130]; В. О. Коновалова [8, с. 49; 9, с. 377]; О. В. Одерій [10, с. 85-86]; В. І. Алексєйчук [11, с. 113] та інші. Проте тактичні особливості проведення огляду місця події при розслідуванні посягань на життя працівника правоохоронного органу раніше не аналізувались, а ґрунтовна розробленість загальної тактики огляду місця події не враховує рекомендації щодо специфіки проведення цієї слідчої дії під час розслідування зазначеної категорії кримінальних проваджень.

Формування цілей. Мета статті полягає у визначенні тактичних особливостей огляду місця події, що у вигляді рекомендацій допоможуть практичним підрозділам правоохоронних органів проводити дослідження місця події на більш високому та якісному рівні.

Виклад основного матеріалу. При розслідуванні злочинів, пов'язаних з посяганнями на життя працівників правоохоронних органів, найзатребуванішою слідчою дією на початковому етапі розслідування є огляд місця події, оскільки за допомогою проведення огляду можуть бути виявлені сліди злочинного посягання. Окрім цього, така процедура дозволяє слідчому детальніше ознайомитися з обстановкою місця події, глибше зрозуміти сутність розслідуваного злочину.

Зазвичай при посяганні на працівника правоохоронного органу місце події і місце злочину збігаються. Проте інколи виникають певні труднощі, пов'язані зі встановленням місця злочину. На те, що злочин скоєно в іншому місці, може вказувати низка обставин. Скажімо, на місці виявлення трупа можуть бути відсутні плями крові на землі або під ним, хоча на тілі є

характерні ушкодження; локалізація трупних плям не характерна для положення трупа; присутність на ґрунті біля трупа слідів волочіння тощо.

Для встановлення можливого місця скоєння злочину слідчому потрібно з'ясувати маршрут руху потерпілого територією, яку він обслуговує (наприклад, якщо потерпілий дільничний офіцер поліції), маршрут руху потерпілого з роботи додому й дослідити зазначену територію на предмет наявності слідів злочину, а також місця проживання осіб, раніше судимих за аналогічні злочини, які потрапляли в поле зору потерпілого.

Крім цього, установленню можливого місця злочину може сприяти проведення огляду місцевості. У цьому випадку здійснюється «прочісування» місцевості, у процесі якого огляду піддається значний її простір. Під час проведення огляду місця події за фактом вчиненого посягання на життя співробітника правоохоронного органу вирішуються основні завдання, які є загальними для всіх категорій злочинів: з'ясування обстановки місця події, а також інших обставин, що мають значення для справи; виявлення слідів злочину та інших речових доказів; висування первинних слідчих версій про подію злочину та його учасників; отримання вихідних даних для проведення оперативно-розшукових заходів і провадження подальших слідчих дій.

У процесі спільного огляду вивчається обстановка місця події. Встановлюється послідовність проведення огляду: що оглядати, за допомогою яких засобів. За допомогою фотографування, відеозйомки і плану огляду місця події фіксується розташування об'єктів і трупа (за його наявності) до моменту огляду. Ретельний огляд у разі виявлення на місці події трупа проводиться ексцентричним методом (від центру по спіралі до периферії). Слідчий проводить огляд трупа за участю судово-медичного експерта, а в разі неможливості його участі – лікаря (ст. 238 КПК України) [2].

Після прибуття на місце події слідчий повинен з'ясувати, що сталося насправді: чи було вчинено посягання на життя працівника правоохоронного органу, який здійснював обов'язки з охорони громадського порядку або забезпечення громадської безпеки? Чи було скоєно вбивство співробітника за мотивами, не пов'язаними із здійсненням ним владно-розпорядчих функцій? Як свідчить практика, у значної кількості слідчих виникають труднощі з розмежуванням вищевикладених обставин. Таким чином, на обставини злочину, скоєного для перешкодження виконання функцій з охорони громадського порядку або забезпеченню громадської безпеки, вказують такі ознаки:

- на місці події залишені будь-які предмети, що свідчать про те, що потерпілий перебував у форменому одязі (відірвані гудзики, клатті тканини, окремі волокна, головний убір тощо), а також конкретна обстановка (вулиця, житловий будинок тощо), місце події, що дозволило очевидцям досить добре побачити, що відбувалось;

- на місці злочину є ознаки (сліди) застосування конкретного виду зброї або засобів захисту, зокрема з тих різновидів, які знаходяться в розпорядженні працівників правоохоронних органів;

– є об'єкти, які можуть вказати на особу нападника або особу, яка зазнала нападу, серед них і ті, що мають здатність зберегти потожирові нашарування, запах, мікрочастинки, слину, кров тощо. За наявності таких ознак слідчий висуває версію про вчинення посягання на життя працівника правоохоронного органу, який здійснював охорону громадського порядку або забезпечував громадську безпеку, і починає перевірку цієї версії, проводячи огляд місця події.

Також характерною ознакою того, що злочин скоєно стосовно працівника правоохоронного органу є те, що на місці події виявлено сліди, що свідчать про застосування потерпілим табельної зброї. У цьому випадку об'єктом пошуку має бути безпосередньо табельна зброя (наприклад, пістолет марки ПМ), що належить потерпілому, а також гільзи. Пошук вищевказаних предметів повинен здійснюватися за допомогою металопрошукача, що знаходиться на озброєнні експертних підрозділів органів внутрішніх справ, і (або) із застосуванням службово-розшукової собаки. У разі виявлення на місці події знарядь злочину, зокрема вогнепальної зброї, слідчий зобов'язаний вирішити питання про направлення виявлених і вилучених куль і гільз в експертні підрозділи.

У судовій та слідчій практиці відомі факти, коли одночасно з проведенням огляду місця події здійснюються заходи, спрямовані на вивчення оперативної обстановки на території вчиненого посягання, а також щодо встановлення очевидців та інших свідків злочину. Зазначені особи можуть надати істотну допомогу в з'ясуванні наслідків, спричинених злочином, точної картини події, а отже, висунення на цій основі первинних слідчих версій.

У процесі огляду місця події треба проводити фотографування. На практиці склалося так, що фотографування на місці події здійснює фахівець-криміналіст. Якщо в результаті злочинного посягання смерть працівника правоохоронного органу не наступила, доцільно організувати проведення огляду місця події за участю останнього. Це пов'язано з тим, що потерпілий має інформацію про подію злочину. Крім цього, працівник правоохоронного органу може бути професійно орієнтований щодо тих ознак, які повинні бути враховані при огляді місця події. Проте неприпустимо, щоб потерпілий, який володіє знаннями в галузі криміналістики, виявив поспішність і провів «самостійний огляд». Ця вимога викликана тим, щоб потерпілий самостійно не вилучив предмети не процесуальним способом, які потрібно зафіксувати в протоколі огляду місця події в регламентованому законом порядку. Доцільна також участь очевидців злочину в огляді місця події.

Роль понятих в огляді місця події у справах про посягання на життя працівника правоохоронного органу вкрай важлива. Це пов'язано з тим, що потерпілий може бути в дружніх стосунках зі співробітниками правоохоронних органів – учасниками слідчо-оперативної групи, а ця обставина може негативно вплинути на значимість і допустимість отриманих у процесі огляду речових доказів. Діяльність зі збору доказів не

вичерпується встановленням слідів злочину. Важливо, щоб отримана інформація була належно зафіксована.

Закріплення та збереження даних, отриманих під час слідчої дії, дозволяє використовувати їх для обґрунтування висновків у кримінальному провадженні як самим слідчим, так і іншими учасниками слідства. Тому фіксація доказів – це не самостійний етап процесу доказування, а завершальний елемент збирання доказів. Фіксація ходу й результатів огляду здійснюється за допомогою складання протоколу огляду місця події. Через те, що протокол огляду місця події є джерелом доказів у кримінальному провадженні, його складання має здійснюватися в суворо регламентованих законом межах.

Висновки. Таким чином, виконання завдань огляду місця події при розслідуванні посягань на життя працівника правоохоронного органу допомагає отримати вихідні дані для розкриття злочину, розшуку й викриття злочинця. Значення тактики огляду місця події, знання та вміння осіб, які беруть участь у його проведенні, дотримання порядку фіксації та вилучення об'єктів злочину є гарантією успішності цієї слідчої дії. Усе це зумовлює потребу всебічного й більш глибокого дослідження проблем огляду місця події при розслідуванні посягань на життя працівника правоохоронного органу з урахуванням сучасних теоретичних досліджень у цій галузі криміналістики.

Використані джерела:

1. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26, ст.131 (із поточними змінами). URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88 (із поточними змінами). URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Колмаков В. П. Следственный осмотр. М. : Юридическая литература, 1969. 196 с.
4. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия : 2-е изд. М. : Мегатрон XXI, 2000. 334с.
5. Баев О. Я. Тактика уголовного преследования и профессиональной защиты от него. М. : Экзамен, 2003. 432 с.
6. Васильев А. Н. Тактика отдельных следственных действий. М. : Юридическая литература, 1981. 68 с.
7. Давидов А. А. Осмотр места происшествия : учебн. пособ. Нальчик : Каб.-Балк. ун-т, 2003. 130 с.
8. Коновалова В. О. Психология в расследовании преступлений. Харків : Вища шк., 1978. 144 с.
9. Коновалова В. О. Слідчий огляд. Криміналістика : підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. Київ : Вид. дім ІнЮре, 2001. 377 с.
10. Одерій О. В. Розслідування злочинів, пов'язаних з насильством у сім'ї : [науково-практичні рекомендації]. Донецьк : ТОВ «ВПП Промінь», 2011. 132 с.

11. Алексейчук В. І. Криміналістичні засоби діагностики особи невідомого злочинця під час огляду місця події. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2013. Вип. 9. С. 132–138.

Стаття надійшла до редколегії 02.02.2018

Гусева В. А. Тактические особенности проведения осмотра места происшествия при расследовании посягательств на жизнь сотрудника правоохранительного органа

На основании анализа научной литературы и практики органов досудебного следствия рассмотрены тактические особенности проведения осмотра места происшествия при расследовании посягательств на жизнь сотрудника правоохранительного органа. Также проанализированы содержание, задачи и значение осмотра места происшествия, сформированы некоторые тактические приемы по подготовке и проведению осмотра места происшествия, определены правила фиксации и изъятия объектов осмотра. На основании изученного материала выработаны рекомендации, направленные на совершенствование работы по исследованию места происшествия по указанной категории уголовных производств.

Ключевые слова: осмотр места происшествия, начальный этап расследования, посягательство на жизнь сотрудника правоохранительного органа, тактические особенности.

Huseva V. Tactical Peculiarities of the Inspection of the Scene of an Incident During the Investigation of Encroachments on the Life of a Law Enforcement Officer

Based on the analysis of the scientific literature and the practice of the pre-trial investigation bodies, tactical features of the inspection of the scene of an incident in the investigation of encroachments on the life of a law enforcement officer were considered. Also, the content, tasks and significance of the site inspection were analyzed, some tactical methods were developed to prepare and conduct an inspection of the scene, rules for fixing and seizing the objects of inspection were defined. Based on the material studied, recommendations were developed aimed at improving the work on the investigation of the scene of the incident in this category of criminal proceedings.

The level of disclosure of a crime depends to a large extent on the initial investigative actions conducted, among which the review of the place of occurrence, which is the main source of evidence at the initial stage of the crime investigation, is of paramount importance. Investigation of the situation of the place of the event in investigating the encroachments on the life of the law enforcement officer (Article 348 of the Criminal Code of Ukraine) requires the various efforts of the investigator, the use of various technical means and tactical methods of detecting, fixing and extracting traces and material evidence. So, in investigating crimes related to attacks on the lives of law enforcement officials, the most common investigative action at the initial stage of the investigation is an overview of the place of the event. This is due to the fact that by means of a survey, traces of a criminal offense can be detected. In addition, this procedure allows the investigator to fully understand the location of the event, to understand the essence of the crime under investigation more deeply.

Thus, performing tasks of reviewing the place of the event in investigating encroachments on the life of an employee of a law enforcement agency helps to obtain the initial data for the disclosure of a crime, the search and disclosure of the offender.

The value of the tactics of the survey, the knowledge and skills of the persons involved in its conduct, compliance with the order of fixing and extracting objects of the crime is a guarantee of the success of this investigative action. All this leads to the need for a comprehensive and deeper investigation of the problem of reviewing the place of the event when investigating encroachments on the life of a law enforcement officer, taking into account modern theoretical studies in this field of criminalistics.

Keywords: inspection of the scene, initial stage of the investigation, encroachment on the life of a law enforcement officer, tactical characteristics.